fundacja instytut
CYBERBEZPIECZEŃSTWA

Walka z dezinformacją w Unii Europejskiej

Fundusz Sprawiedliwości
Ministerstwo Sprawiedliwości
Sfinansowano ze środków Funduszu Sprawiedliwości, którego dysponentem jest Minister Sprawiedliwości

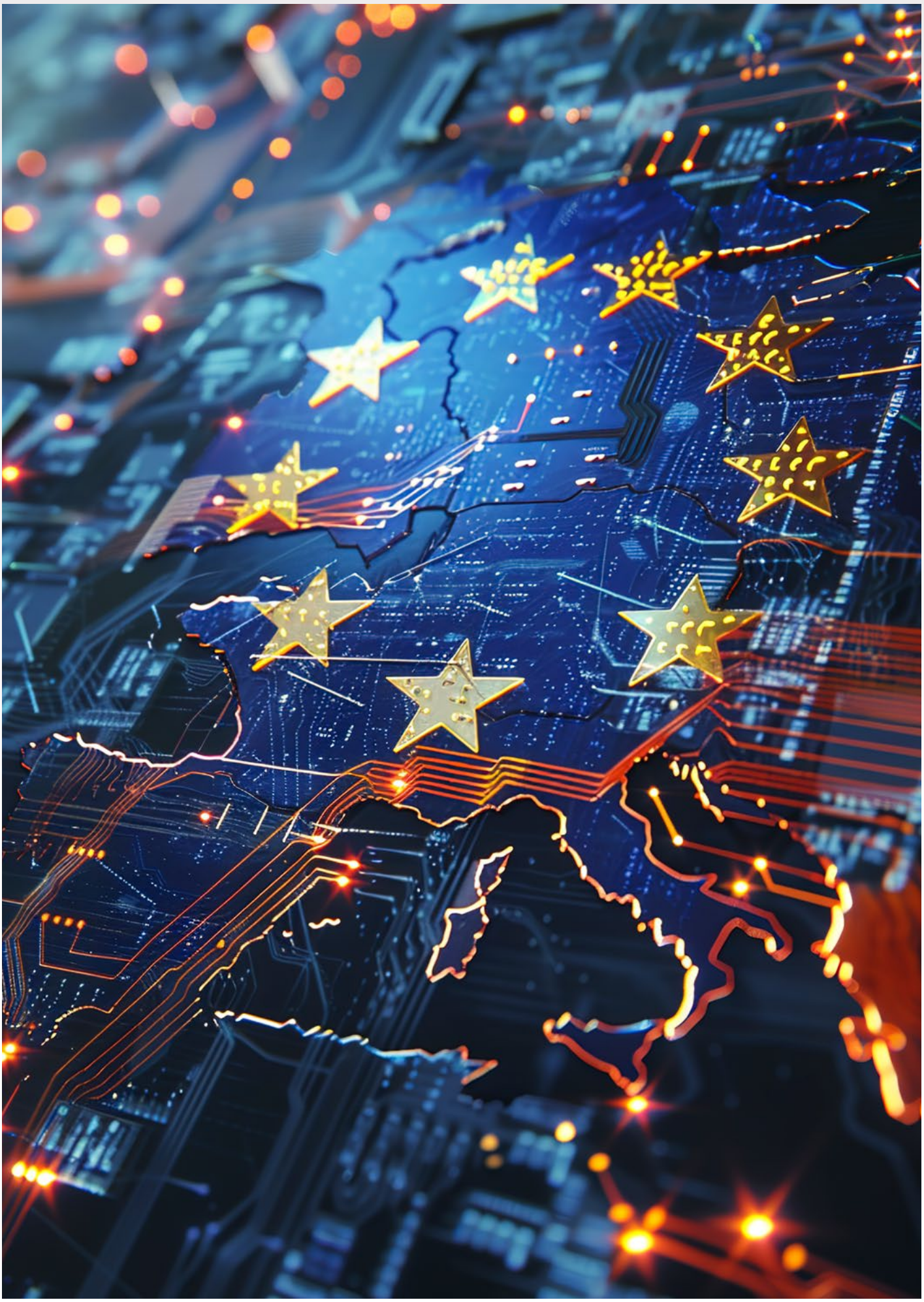

fundacja instytut CYBERBEZPIECZEŃSTWA
Fundusz Sprawiedliwości
Ministerstwo Sprawiedliwości
Sfinansowano ze środków Funduszu Sprawiedliwości, którego dysponentem jest Minister Sprawiedliwości

Dezinformacja to współcześnie jedno z najpoważniejszych zagrożeń dla Unii Europejskiej oraz jej państw członkowskich. Kampanie dezinformacyjne realizowane przez takie kraje jak Rosja mają wpływ na instytucje oraz procesy demokratyczne i oddziałują na decyzje podejmowane przez obywateli. Nieprawdziwe informacje mogą polaryzować społeczeństwo i nastawiać ludzi przeciwko sobie. Rozwój internetu oraz nowych technologii w XXI w. sprawił, że dezinformacja może być stosowana na masową skalę i realnie oddziaływać na obywateli poszczególnych państw. Sztuczna inteligencja umożliwia tworzenie fałszywych nagrań wideo, które są trudne do odróżnienia od prawdziwych. Wzrost zagrożeń związanych z dezinformacją sprawił, że w ciągu ostatniej dekady UE zaczęła podejmować konkretne kroki na rzecz walki z tym zjawiskiem.

Pierwsze działania na rzecz walki z dezinformacją

Jednym z pierwszych takich działań było utworzenie w 2015 r. w strukturach Europejskiej Służby Działań Zewnętrznych grupy zadaniowej East StratCom. Grupa ta koncentruje się na przeciwdziałaniu rosyjskim kampaniom dezinformacyjnym, m.in. przez realizację projektu EUvsDisinfo, w ramach którego identyfikuje dezinformację rosyjską pojawiającą się na różnych portalach[1]. Celem projektu jest zwiększanie świadomości opinii publicznej i demaskowanie nieprawdziwych informacji rozpowszechnianych przez rosyjskie ośrodki propagandowe. Dotychczas na portalu EUvsDisinfo przeanalizowano ponad 18 000 konkretnych przykładów[2].

Kolejny ważny krok w walce z dezinformacją to utworzenie w 2016 r. Komórki UE ds. Syntezy Informacji o Zagrożeniach Hybrydowych w strukturze Centrum Analiz Wywiadowczych UE[3]. Komórka ta zajmuje się analizą informacji i danych o zagrożeniach hybrydowych na terytorium UE oraz w jej sąsiedztwie. Od 2017 r. UE współpracuje także z NATO w kontekście przeciwdziałania zagrożeniom hybrydowym, w tym dezinformacji, w ramach Europejskiego Centrum

1 EUvsDisinfo, https://euvsdisinfo.eu/.

2 Stan na 25.11.2024 r.

3 P. Szymański, NATO i Unia Europejska wobec zagrożeń hybrydowych, OSW, 24.04.2020 r., https://www.osw.waw.pl/pl/publikacje/komentarze-osw/2020-04-24/nato-i-unia-europejska-wobec-zagrozen-hybrydowych.

Doskonalenia w Dziedzinie Zwalczania Zagrożeń Hybrydowych (Hybrid CoE)[4].

W kwietniu 2018 r. opublikowano komunikat Komisji Europejskiej do Parlamentu Europejskiego zatytułowany Zwalczanie dezinformacji w Internecie: podejście europejskie. Wskazano w nim na najważniejsze przyczyny rozprzestrzeniania dezinformacji, takie jak[5]:

- szybkie zmiany kulturowe, społeczne i gospodarcze, które powodują brak poczucia bezpieczeństwa i zaufania do instytucji publicznych,
- transformacja sektora mediów oraz wzrost popularności platform internetowych,
- fakt, że stała się ona skutecznym i tanim narzędziem wpływu na decyzje polityczne.

Komunikat wymienił pięć istotnych obszarów działania w zakresie przeciwdziałania temu zjawisku: bardziej przejrzysty, godny zaufania i odpowiedzialny ekosystem internetowy, bezpieczne i odporne procesy wyborcze, wspieranie edukacji i umiejętności korzystania z mediów, wspieranie wysokiej jakości dziennikarstwa oraz zwalczanie przez komunikację strategiczną wewnętrznych i zewnętrznych zagrożeń wynikających z dezinformacji.

Następstwem komunikatu było powstanie Kodeksu postępowania w zakresie zwalczania dezinformacji, który został opublikowany we wrześniu 2018 r. Kodeks ten to samoregulacja sektora biznesowego. Podkreśla się w nim, że działania w zakresie zwalczania dezinformacji należy podjąć w takich obszarach jak[6]:

- transparentność sponsorowanych treści,
- identyfikacja fałszywych kont i botów,
- przejrzystość i możliwość weryfikacji algorytmów,
- dostęp do różnorodnych źródeł informacji,
- monitoring prowadzony przez instytucje badawcze i władze publiczne.

W grudniu 2018 r. KE przyjęła plan działania przeciwko dezinformacji[7]. Wskazano w nim na konieczność zwiększenia zdolności instytucji UE do wykrywania, analizowania i ujawniania dezinformacji, zwłaszcza przez rozszerzenie wsparcia dla działających już

4 Hybrid CoE, https://www.hybridcoe.fi/about-us/.

5 Komunikat Komisji do Parlamentu Europejskiego, Rady, Europejskiego Komitetu Ekonomiczno-Społecznego i Komitetu Regionów: Zwalczanie dezinformacji w internecie: podejście europejskie, 26.04.2018 r., https://eur-lex.europa.eu/legal-content/PL/ALL/?uri=CELEX:52018DC0236.

6 2018 EU Code of Practice on Disinformation, European Commission, 16.06.2022 r., https://digital-strategy.ec.europa.eu/en/library/2018-code-practice-disinformation.

7 Wspólny Komunikat do Parlamentu Europejskiego, Rady, Europejskiego Komitetu Ekonomiczno-Społecznego i Komitetu Regionów: Plan działania na rzecz zwalczania dezinformacji, 5.12.2018 r., https://eur-lex.europa.eu/legal-content/PL/ALL/?uri=CELEX:52018JC0036

fundacja instytut CYBERBEZPIECZEŃSTWA
Fundusz Sprawiedliwości
Ministerstwo Sprawiedliwości
Sfinansowano ze środków Funduszu Sprawiedliwości, którego dysponentem jest Minister Sprawiedliwości

w UE grup zadaniowych walczących z tym zagrożeniem. Za istotne uznano także wzmocnienie skoordynowanych reakcji na nie przez opracowanie systemu szybkiego ostrzegania przed dezinformacją (Rapid Alert System). Utworzono go w marcu 2019 r.

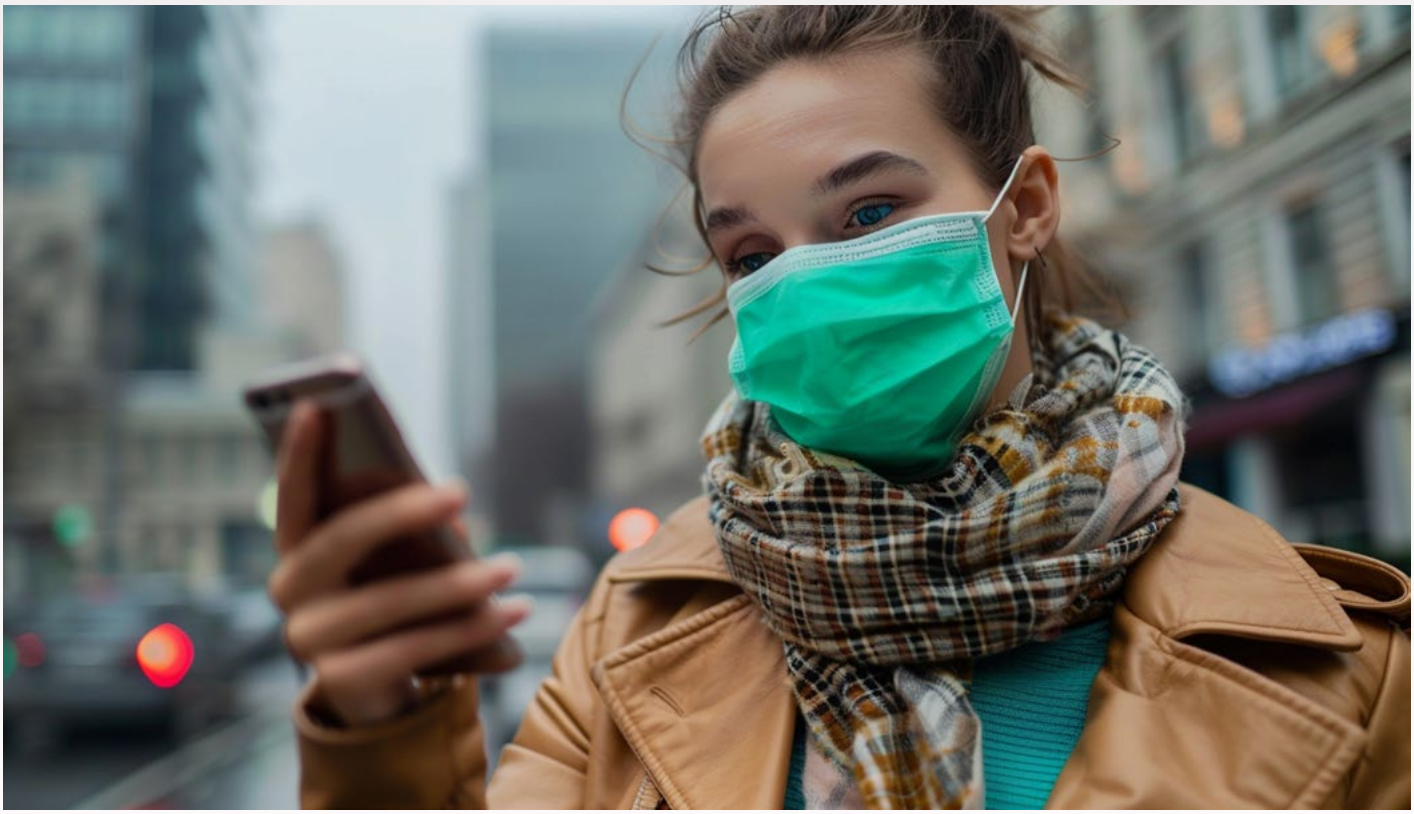

Walka z dezinformacją w czasie pandemii COVID-19

Pandemia COVID-19 znacząco zwiększyła zagrożenia związane z dezinformacją. Zapanowała wówczas atmosfera strachu i niepewności, która zwiększyła podatność społeczeństwa na dezinformację. W internecie masowo rozprzestrzeniano nieprawdziwe informacje na temat wirusa, szczepionek, testów oraz innych aspektów związanych z pandemią. W odpowiedzi w czerwcu 2020 r. KE opublikowała komunikat zatytułowany Walka z dezinformacją wokół COVID-19 – dajemy dojść do głosu faktom[8]. Jako kluczowe działanie wskazano w nim wzmocnienie komunikacji strategicznej w UE, zwrócono także uwagę na konieczność zwiększenia efektywności współpracy pomiędzy in-

8 Wspólny Komunikat do Parlamentu Europejskiego, Rady, Europejskiego Komitetu Ekonomiczno-Społecznego i Komitetu Regionów: Walka z dezinformacją wokół COVID-19 – dajemy dojść do głosu faktom, 10.06.2020 r., https://eur-lex.europa.eu/legal-content/PL/TXT/?uri=CELEX:52020JC0008.

stytucjami UE i państwami członkowskimi oraz państwami trzecimi i partnerami międzynarodowymi. W czerwcu 2020 r. powstało też Europejskie Obserwatorium Mediów Cyfrowych (European Digital Media Observatory, EDMO), mające na celu zwiększanie odporności obywateli na dezinformację oraz wyposażanie ich w narzędzia służące edukacji medialnej.

Odpowiedź Unii Europejskiej na rosyjską dezinformację po wybuchu wojny w 2022 roku

Po wybuchu wojny w Ukrainie Rosja zintensyfikowała kampanie dezinformacyjne wymierzone w UE oraz jej państwa członkowskie, a ich celem było zniechęcanie tych państw do przekazywania pomocy Ukrainie. Rosja starała się też za pomocą dezinformacji ukrywać popełniane zbrodnie oraz kreować negatywny wizerunek Ukrainy w społeczeństwach zachodnich. Rosyjskie narracje uderzały też w ukraińskich uchodźców, którzy byli przedstawiani jako przestępcy oraz osoby agresywne, stwarzające zagrożenie dla bezpieczeństwa państw, do których przybywają. Rosja prowadziła kampanie dezinformacyjne w mediach społecznościowych i na poszczególnych portalach prorosyjskich.

Kluczową decyzją UE w kontekście walki z rosyjską dezinformacją było zakazanie unijnym operatorom nadawania rosyjskich stacji państwowych szerzących dezinformację, m.in. Sputnika, RT, Rossiya RTP, Rossiya 24 oraz TV Centre International. Zakaz został wprowadzony w ramach sankcji i dotyczył wszelkich środków transmisji na terytorium UE, w tym telewizji kablowej, satelitarnej oraz internetowej[9]. Niektóre państwa, w tym Polska, Litwa, Łotwa i Estonia, na mocy Dyrektywy o audiowizualnych usługach medialnych z 2010 r., ograniczyły działalność także innych rosyjskich mediów. W marcu 2022 r. Rada UE zatwierdziła „strategiczny kompas" dotyczący wzmocnienia unijnej polityki bezpieczeństwa i obrony. W dokumencie zwrócono uwagę na konieczność zwiększania odporności państw na zagraniczne manipulacje informacyjne i zapowiedziano opracowanie zestawu narzędzi służących przeciwdziałaniu dezinformacji, tzw. EU Hybrid Toolbox. W 2022 r. przyjęto też Udoskonalony kodeks postępowania w zakresie dezinformacji, będący rozszerzeniem kodeksu z 2018 r. i wprowadzający pewne nowości w kontekście samoregulacji sektora biznesowego[10].

9 Sankcje UE wobec Rosji w pytaniach i odpowiedziach, Rada Europejska, Rada Unii Europejskiej, https://www.consilium.europa.eu/pl/policies/sanctions/restrictive-measures-against-russia-over-ukraine/sanctions-against-russia-explained/#sanctions.

10 The 2022 Code of Practice on Disinformation, European Commission, 2022 r., https://digital-strategy.ec.europa.eu/en/policies/code-practice-disinformation.

fundacja instytut CYBERBEZPIECZEŃSTWA
Fundusz Sprawiedliwości
Ministerstwo Sprawiedliwości

Digital Services Act i Artificial Intelligence Act

Do walki z dezinformacją przyczynia się także Akt o usługach cyfrowych (Digital Services Act, DSA), który wszedł w życie w 2024 r.[11] Zwiększył on przepisy o moderowaniu treści oraz zapewnił organom państwowym szerszy dostęp do danych. Przepisy te nie są przełomowe w kontekście walki z dezinformacją, ale mogą przyczynić się do ograniczania tego zjawiska w internecie. Platformy internetowe i wyszukiwarki są bowiem zobowiązane do dostosowania swojego systemu rekomendacyjnego tak, aby zapobiegać algorytmicznemu wzmacnianiu dezinformacji. Mają też obowiązek usuwania treści dezinformacyjnych, jeżeli te zostaną w danym państwie członkowskim UE uznane za nielegalne. Digital Services Act nie zawiera jednak prawnej definicji dezinformacji, a treści uznawane za nielegalne mogą się różnić w zależności od państwa. Najważniejsze wyzwanie w tym zakresie związane jest z osiągnięciem równowagi pomiędzy walką z dezinformacją a wolnością słowa.

11 Digital Service Act, 2022 r., https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/PDF/?uri=CELEX:32022R2065

W przeciwdziałaniu dezinformacji kreowanej za pomocą sztucznej inteligencji istotną rolę odgrywa Akt o sztucznej inteligencji (Artificial Intelligence Act, AIA) – rozporządzenie unijne regulujące sektor AI w UE. Weszło ono w życie 1 sierpnia 2024 r. i dotyczy rozwoju systemów AI, wprowadzania ich do obrotu, oddawania do użytku i wykorzystywania[12]. Jego celem jest upowszechnianie sztucznej inteligencji godnej zaufania i ukierunkowanej na człowieka oraz zapewnienie wysokiego poziomu ochrony zdrowia, bezpieczeństwa i praw zapisanych w Karcie Praw Podstawowych UE. Akt ma również wspierać innowacje oraz zapewniać swobodny, transgraniczny przepływ towarów i usług opartych na AI. Rozporządzenie określa cztery poziomy ryzyka dla systemów sztucznej inteligencji[13]:

- ryzyko nieakceptowalne;,
- ryzyko wysokie,
- ryzyko ograniczone,
- ryzyko minimalne.

W kontekście dezinformacji duże znaczenie ma trzecia kategoria, czyli ryzyko ograniczone. Jest ona bowiem związana z brakiem przejrzystości wykorzystania sztucznej inteligencji. Zalicza się tutaj głównie systemy generatywnej AI, czyli tworzące nowe treści (audio, obrazy, tekst, filmy itp.). W odniesieniu do tej kategorii akt wprowadził konieczność ujawniania, że treść została wygenerowana przez sztuczną inteligencję. Nie można zatem publikować nagrania stworzonego przez AI jako prawdziwego. Ponadto modele muszą być zaprojektowane tak, aby nie generowały nielegalnych treści. Podczas korzystania z chatbotów lub voicebotów ludzie powinni być świadomi, że wchodzą w interakcję z maszyną.

12 *AI Act enters into force*, European Commission, 1.08.2024 r., https://commission.europa.eu/news/ai-act-enters-force-2024-08-01_en.

13 Akt o sztucznej inteligencji, 2024 r., https://eur-lex.europa.eu/legal-content/PL/TXT/?uri=CELEX:32024R1689.

fundacja instytut CYBERBEZPIECZEŃSTWA
Fundusz Sprawiedliwości Ministerstwo Sprawiedliwości

Podsumowanie

Dezinformacja stanowi coraz większe zagrożenie dla UE. Rozwój internetu i sztucznej inteligencji sprawił, że docieranie z nieprawdziwymi informacjami do odbiorców jest możliwe na masową skalę. W związku ze wzrostem zagrożeń związanych z dezinformacją UE podjęła w czasie ostatniej dekady wiele działań, które mają na celu walkę z tym zjawiskiem, a kolejnych można się spodziewać w przyszłości.

Mikołaj Rogalewicz

Bibliografia

2018 Code of Practice on Disinformation, European Commission, 16.06.2022 r., https://digital-strategy.ec.europa.eu/en/library/2018-code-practice-disinformation.

AI Act enters into force, European Commission, 1.08.2024 r., https://commission.europa.eu/news/ai-act-enters-force-2024-08-01_en.

EUvsDisinfo, https://euvsdisinfo.eu/.

Hybrid CoE, https://www.hybridcoe.fi/about-us/.

Sankcje UE wobec Rosji w pytaniach i odpowiedziach, Rada Europejska, Rada Unii Europejskiej, https://www.consilium.europa.eu/pl/policies/sanctions/restrictive-measures-against-russia-over-ukraine/sanctions-against-russia-explained/#sanctions.

Szymański P., NATO i Unia Europejska wobec zagrożeń hybrydowych, OSW, 24.04.2020 r., https://www.osw.waw.pl/pl/publikacje/komentarze-osw/2020-04-24/nato-i-unia-europejska-wobec-zagrozen-hybrydowych.

The 2022 Code of Practice on Disinformation, 2022 r., https://digital-strategy.ec.europa.eu/en/policies/code-practice-disinformation.

Akty prawne i inne dokumenty

Akt o sztucznej inteligencji, 2024 r., https://eur-lex.europa.eu/legal-content/PL/TXT/?uri=CELEX:32024R1689.

Digital Service Act, 2022 r., https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/PDF/?uri=CELEX:32022R2065.

Komunikat Komisji do Parlamentu Europejskiego, Rady, Europejskiego Komitetu Ekonomiczno-Społecznego i Komitetu Regionów: Zwalczanie dezinformacji w internecie: podejście europejskie, 26.04.2018 r., https://eur-lex.europa.eu/legal-content/PL/ALL/?uri=CELEX:52018DC0236.

Wspólny Komunikat do Parlamentu Europejskiego, Rady, Europejskiego Komitetu Ekonomiczno-Społecznego i Komitetu Regionów: Plan działania na rzecz zwalczania dezinformacji, 5.12.2018 r., https://eur-lex.europa.eu/legal-content/PL/ALL/?uri=CELEX:52018JC0036.

Wspólny Komunikat do Parlamentu Europejskiego, Rady, Europejskiego Komitetu Ekonomiczno-Społecznego i Komitetu Regionów: Walka z dezinformacją wokół COVID-19 – dajemy dojść do głosu faktom, 10.06.2020 r., https://eur-lex.europa.eu/legal-content/PL/TXT/?uri=CELEX:52020JC0008.

fundacja instytut CYBERBEZPIECZEŃSTWA
Fundusz Sprawiedliwości
Ministerstwo Sprawiedliwości
Sfinansowano ze środków Funduszu Sprawiedliwości, którego dysponentem jest Minister Sprawiedliwości

fundacja instytut
CYBERBEZPIECZEŃSTWA

www.instytutcyber.pl

Fundusz Sprawiedliwości
Ministerstwo Sprawiedliwości
Sfinansowano ze środków Funduszu Sprawiedliwości, którego dysponentem jest Minister Sprawiedliwości